

مقاله پژوهشی: ارائه راهبردهای جمهوری اسلامی در قبال بیداری اسلامی

محمد مهدی پرویزی^۱، سید جلال دهقانی فیروزآبادی^۲، هادی جمشیدیان، بهرام اکبری^۳

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۳/۲۸

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۱۱/۲۵

چکیده

بیداری اسلامی «استمرار نبوت و امامت» و پانهادن اسلام به مرحله عمل برای ظهور تمدن اسلامی است. مسئله اصلی پژوهش «ارائه راهبردهای جمهوری اسلامی در قبال بیداری اسلامی» است. روش تحقیق بر مبنای ماهیت «کیفی» و از حیث داده‌ها «توصیفی-تحلیلی» و هدف تحقیق کاربردی است. از روش سوات «SWOT» برای ارائه راهبرد استفاده شده و تجزیه و تحلیل اطلاعات با روش میانگین رتبه‌ای و با آزمون فریدمن و نرم‌افزار «SPSS» انجام شده و روایی یافته‌های تحقیق با آزمون آلفای کرونباخ صورت گرفته است.

یافته‌های تحقیق از ۵۷ خبره در حوزه بیداری اسلامی نشان می‌دهد: «توسعه پارادایم کربلا و فرهنگ عاشورا»، «بومی‌سازی نظام الگوی اسلامی برای جهان اسلام و مستضعفین»، «ایجاد ظرفیت زیرساختی برای دسترسی به «اینترنت اسلامی»، «کادرسازی رهبران محلی»، «وحدت حول آرمان فلسطین»، «توسعه تعاملات اجتماعی با عامه مسلمانان و محرومان»، «تغییر، تعدیل یا اصلاح رویکردهای التقاطی، افراطی و تفریطی جریان‌ات تکفیری شیعه و سنی»، «تقویت خودباوری، استقلال‌خواهی و دین‌مداری»، «سازمان‌دهی نهضت علمی در جهان اسلام»، «مقابله با ناتوی صهیونیستی در مهندسی افکار مسلمانان»، «افشای نفوذ اطلاعاتی آمریکا، انگلیس و صهیونیست بر ممالک اسلامی» از جمله راهبردهای مناسب در قبال بیداری اسلامی است که باید با اتکاء بر تعامل مستقیم با «عامه مسلمانان و مستضعفان» محقق گردد.

کلیدواژه‌ها: انقلاب اسلامی، بیداری اسلامی، مستضعفین، نظریه مقاومت، راهبرد.

۱. دانش‌آموخته مقطع دکتری دانشگاه عالی دفاع ملی، (نویسنده مسئول) zp179@gmail.com

۲. استاد تمام علوم سیاسی و روابط بین‌الملل دانشگاه علامه طباطبایی

۳. استادیار دانشگاه عالی دفاع ملی

۴. استادیار دانشگاه عالی دفاع ملی

مقدمه و بیان مسئله

با توجه به اهمیت خیزش‌های اجتماعی در ژئوپلیتیک، توازن قدرت و آینده منطقه، بازیگران بین‌المللی از همان ابتدا تحولات ۲۰۱۱ م در کشورهای عربی را با عناوین مختلفی مانند «بهار عربی» و «خیزش عربی» توصیف نموده و در جهت شکل‌دهی روندها، طبق سناریوی مطلوب خویش، برنامه‌ریزی و اقدام کردند. مقام معظم رهبری (دام عزه) این تحولات را «بیداری اسلامی» نامیدند. در این نام‌گذاری ضمن تاکید بر ماهیت اسلامی تحولات، ارتباط عمیق بین بیداری اسلامی و انقلاب اسلامی و آرمان‌ها انقلاب به روشنی برقرار می‌شود.

بیداری اسلامی در مبانی انقلاب اسلامی و نظام فکری مقام معظم رهبری (دام عزه) مسئله‌ای عمیق با پیشینه اعتقادی، دینی و تاریخی است که تحولات ۲۰۱۱ م یکی از جلوه‌های آن محسوب می‌شود. «بیداری اسلامی» این حرف پایه‌دار است، ریشه‌دار است. ملت‌های مسلمان عدالت را می‌خواهند، آزادی را می‌خواهند، مردم‌سالاری را می‌خواهند، اعتنای به هویت انسان‌ها را می‌خواهند؛ این‌ها را در اسلام می‌بینند، نه در مکاتب دیگر؛ بدون مبنای فکری هم که نمی‌شود به این اهداف بلند دست پیدا کرد. آن مبنای فکری بر حسب ایمان و اعتقاد ملت‌های منطقه، عبارت است از اسلام و بیداری اسلامی؛ ماهیت جنبش‌ها این است (بیانات، ۱۴ خرداد، ۱۳۹۱). ریشه اصلی بیداری اسلامی به مسئله نبوت بازمی‌گردد. افق بلند بیداری اسلامی و بیداری مستضعفین به پیش‌نیاز ظهور حضرت مهدی (عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف) مهدویت است. راهبرد جمهوری اسلامی ایران در قبال بیداری اسلامی باید منبعث از آرمان‌های انقلاب اسلامی باشد. وضعیت مطلوب در بیداری اسلامی باید برگرفته از گفتمان شیعی و مبانی انقلاب اسلامی خصوصاً اندیشه‌های امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری (دام عزه) باشد.

این مقاله بخشی از یافته‌های رساله بیداری اسلامی است که در «دانشکده امنیت ملی» دانشگاه دفاع ملی انجام و در بهمن سال ۱۴۰۰ دفاع شده است. هدف اصلی مقاله «ارائه راهبردهای مناسب برای تحقق روند مطلوب در بیداری اسلامی است» به تبع این هدف،

شناخت فرصت‌ها، تهدیدها، قوت‌ها و ضعف‌های جمهوری اسلامی برای مواجهه با بیداری اسلامی و ارائه راهبردهای مناسب؛ مسئله اصلی این پژوهش است. در صدد پاسخ به این سئوالات هستیم که «فرصت‌ها، تهدیدها، قوت‌ها و ضعف‌های ج.ا.ایران در بیداری اسلامی کدام است؟» راهبردهای مناسب تحقق روند مطلوب در بیداری اسلامی چیست؟» روش تحقیق این پژوهش کیفی با رویکرد توصیفی-تحلیل بوده بنابراین فاقد فرضیه، متغیر مستقل و متغیر وابسته است.

۱- کلیات پیشینه‌شناسی تحقیق و مبانی نظری:

در بررسی ۱ پروژه، ۸ کتاب، ۱۱ مقاله علمی و پژوهشی و ۲۲ رساله و انبوهی از مقالات مرتبط که به صورت تخصصی به مبحث بیداری اسلامی پرداخته‌اند مشخص گردید که؛ اغلب پژوهشگران تایید می‌کنند که بیداری اسلامی یا عناوین دیگری مانند «بهار عربی»، «انقلاب عربی»، «بیداری عربی»، «بیداری انسانی» و... یک جریان واقعی، مردمی و قدرتمند در کشورهای اسلامی است که از بطن جوامع اسلامی می‌جوشد. افکار عمومی کشورهای اسلامی به شدت مرتبط و متأثر از یکدیگر هستند. بیداری اسلامی ماهیتی استکبار و استبدادستیز دارد. خیزش‌های اجتماعی حاصل افزایش آگاهی ملت‌ها در عصر اطلاعات و اینترنت نسبت به عقب‌ماندگی، توسعه‌نیافتگی و کاستی‌های موجود در محیط زندگی‌شان است.

در پیشینه‌های مرتبط با بیداری اسلامی پژوهشگران با تکیه بر خاستگاه فکری خویش، بیداری اسلامی را در قالب رویکردهای مختلف همچون «حرکت اصیل بیداری اسلامی»، «بهار عربی»، «دمکراسی سازی»، «اقتدارگرایی»، «بیداری عربی» و «توطئه» تحلیل نموده‌اند. سه رویکرد در تحلیل این پدیده‌ها مطرح شده است؛ «غرب‌گرایی»، «ملی‌گرایی» و «اسلام-گرایی» یا «بیداری اسلامی»؛ در این میان، همه پژوهشگران تاریخ معاصر بر تأثیر مستقیم و غیرمستقیم انقلاب اسلامی، جمهوری اسلامی و جبهه مقاومت بر افکار عمومی ملت‌های مسلمان و جنبش‌های اسلامی معاصر تأکید دارند (پرویزی، ۱۴۰۰: ۳۴).

در این پژوهش‌ها آگاهانه یا ناآگاهانه کمتر به خاستگاه دینی و اسلامی بیداری اسلامی توجه شده است. حتی تحقیقات با رویکردهای تاریخی، توصیفی و تحلیلی در این حوزه متکی بر چارچوب‌های غیراسلامی است و هیچ نقشی برای اسلام در این تحولات قائل نیستند. بسیاری از پژوهش‌ها صرفاً به بررسی پیشینه تاریخی خیزش‌های مردمی یا توصیف مصداقی اتفاقات در یک موقعیت جغرافیایی یا تشریح تحولات جاری از ابعاد مختلف پرداخته‌اند. طبق تفحص نگارنده، نسبت به نقش بنیان‌های دینی در بیداری اسلامی غفلت شده است؛ همچنین رویکرد آینده‌پژوهی یا آینده‌نگاری برای موضوع بیداری اسلامی کمتر مورد توجه بوده است. تحلیل روندهای مطلوب جمهوری اسلامی در بیداری اسلامی با تمرکز بر نقش اسلام در جوامع مختلف و خیزش‌های اسلامی - در چارچوبی که مبدأ آن بعثت و غایت آن مهدویت باشد - یکی از نوآوری‌های اصلی این تحقیق است. در بررسی‌های صورت گرفته موارد مشابهی که به مسائل و دغدغه‌های این تحقیق پاسخ داده باشند، یافت نشد. دیگر جنبه نوآوری پژوهش حاضر، نگاه راهبردی به موضوع بیداری اسلامی و تلاش برای ترسیم روند و چشم‌انداز مطلوب بیداری اسلامی منبعث از آرمان‌ها و مبانی انقلاب اسلامی است که منتهی به ساخت آینده مطلوب در جهان اسلام و حرکت به سمت آرمان مهدویت می‌گردد (پرویزی، ۱۴۰۰: ۳۶).

«بیداری اسلامی پدیده شگرفی است که اگر به اذن الله سالم بماند و ادامه یابد قادر خواهد بود سر برآوردن تمدن اسلامی را در چشم اندازی نه چندان دور دست برای امت اسلامی و آنگاه برای جهان بشریت رقم زند (بیانات در اجلاس بیدار اسلامی، ۱۳۹۲). ایستادگی و صبر و بصیرت و اعتماد به وعده «ولینصرن الله من ینصره ان الله لقوی عزیز» خواهد توانست این مسیر افتخار را تا رسیدن به قله تمدن اسلامی در برابر امت اسلامی هموار کند. (همان) در نظر ایشان بیداری اسلامی همان احیاء عزت و تمدن اسلامی است، دارای پشتوانه عقیدتی و تاریخی بوده و در امتداد بعثت انبیاء و خاتم رسل (صلی‌الله‌علیه‌وآله) و آرمان مهدویت قرار می‌گیرد. به عبارتی، بیداری اسلامی به مفهوم پانهادن اسلام به مرحله عمل و حرکت به سمت بروز و ظهور اسلام در عصر جدید است. (همان) سیر نزولی

تمدن اسلامی و تحقیر ملت‌های مسلمان از عوامل شکل‌گیری خیزش‌های مردمی در کشورهای اسلامی بوده است (همان).

حضرت امام خمینی (ره) با طرح نظریه متعالی ولایت‌فقیه از بطن اسلام ناب محمدی (صلی‌الله‌علیه‌وآله)، قله مرتفعی از اندیشه سیاسی اسلامی را ترسیم نمود. تکامل ذاتی این نظریه به حدی است که تمامی اندیشه‌های آزادی‌خواهانه جهان اسلام در دامنه این قله مرتفع قرار می‌گیرند. پیروزی انقلاب اسلامی به رهبری حضرت امام خمینی (ره) سرآغاز خودباوری مستضعفان و مسلمانان شده و جهش قابل‌توجهی در تفکرات سیاسی ملت‌های مسلمان ایجاد و به‌منزله نقطه عطف در تاریخ اسلام محسوب می‌گردد. اغلب خیزش‌های اسلامی بعد از سال ۱۹۷۹ م متأثر از انقلاب اسلامی ایران بوده است (خرمشاد، ۱۳۹۰: ۱۵۱).

بیداری اسلامی یک واقعیت عینی، اصیل، بنیادی، فعال و مؤثر در کشورهای اسلام است که سرچشمه آن قرآن و اسلام است. «نظریه بیداری اسلامی که براساس اندیشه سیاسی-فقه‌ای امام خامنه‌ای (دام‌عزه) به دست می‌آید، این اصول را در برمی‌گیرد: ۱) این نظریه می‌تواند در شکل یک نظریه منسجم و جامع و در ابعاد علمی دقیق و صحیح مطرح‌شده، قابل‌ارائه باشد؛ ۲) از آنجایی که منبعث از افکار و آراء مرجع و مجتهدی است که در جایگاه رهبری بزرگ‌ترین نظام اسلامی قرن حاضر قرار دارد، حاوی مبانی نظری دقیقی است که با مسائل روز و واقعیات جهان اسلام منطبق است؛ ۳) این نظریه دارای مبانی دینی و مستخرج از اصول و عقاید اسلامی است. از این‌رو، باروح کلی اسلام و به‌خصوص مکتب اهل‌بیت عصمت (ع) همخوانی و مناسبت دارد؛ ۴) چون این نظریه را شخصیتی بیان کرده که به تاریخ اسلامی جهان معاصر اشراف کامل دارد، با واقعیات و حوادث تاریخ دو سده اخیر دنیای اسلام مطابق بوده و تحولات اصلی و دغدغه‌های واقعی جوامع اسلامی در آن مدنظر قرار گرفته است؛ ۵) با در نظر گرفتن این نکته که بیداری اسلامی، واکنشی در برابر استعمار غرب است، این نظریه براساس آرای شخصیتی مطرح‌شده که به ترفندهای استعمار و ابعاد نفوذ اجانب در ملل اسلامی آشناست و برای مقابله با آن، راهبردهای مهمی را بیان می‌دارند؛ ۶) این نظریه با توجه به ویژگی‌های گفته‌شده می‌تواند به

عنوان اصول فکری و سیاسی نهضت بیداری اسلامی برای عصر جدید، به مانند دستورالعمل مدون و مانیفست و قطب‌نمای مبارزاتی برای ملل مسلمان، مورد بحث و سرلوحه حرکت قرار گیرد؛ (۷) با توجه به این که این نظریه مبتنی بر آرای رهبری نظام جمهوری اسلامی است، بیداری اسلامی را در چشم‌انداز بزرگ‌ترین انقلاب دینی قرن حاضر تحلیل می‌کند و با توجه به ظرفیت‌ها و افق این انقلاب به این پدیده مهم دنیای اسلام می‌نگرد. همچنین این نظریه با توجه به زوایای مطرح در آن، تنها نظریه اصیلی است که در افق و گستره و خط فکری حضرت امام خمینی (ره) قرار دارد و براساس اصول و مبانی آن خط فکری به تبیین مسائل می‌پردازد؛ (۸) این نظریه با نوعی فرهنگ سیاسی دینی و نسبت‌های جدیدی که برخاسته از متن جامعه اسلامی است، به ارزیابی جامعه اسلامی می‌پردازد؛ (۹) به سبب آن که این نظریه سیر استعلایی و تکاملی برای بیداری اسلامی قائل است، در تمام ابعاد و زوایا با سلطه غرب و بازتاب‌های سیاسی و فرهنگی آن در جهان اسلام مقابله داشته و از نوعی پشتوانه تمدنی در مقابله با تمدن غرب برخوردار است؛ (۱۰) این نظریه می‌تواند به عنوان شاخصی در محتوا، مراحل و اصول و پیامدهای بیداری اسلامی را تبیین کرده، بی‌اصالتی، التقاطی دیدن و غیربومی بودن نظریه‌های رقیب را در حوزه بیداری اسلامی نشان دهد و درجه انحراف و ضعف و نقصان آن‌ها را از واقعیت بیداری اسلامی نمودار سازد» (نجفی، ۱۳۹۱: ۱۱).

بسته بودن راه تسلط کفار بر مسلمانان تکوینی نبوده بلکه تشریحی است. یعنی این گونه نیست که در قانون هستی و خلقت امکان سلطه کفار وجود ندارد، بلکه این امر کاملاً ممکن و محتمل است. در واقع، مؤمنان و مسلمانان باید در تشریح، قانون‌گذاری، سیاست‌گذاری و به ویژه سیاست خارجی به گونه‌ای عمل نمایند که این راه بسته شود. مهم‌ترین هدف نهی و نفی دائمی و همیشگی تسلط کفار بر جوامع اسلامی، حفظ عزت و احترام مسلمانان است. اسلام، مسلمانان و جامعه اسلامی، از بالاترین منزلت و عزت نزد خداوند برخوردارند. مسلمانان نباید در روابط اجتماعی، آن را مخدوش سازند. خداوند متعال در قرآن کریم عزت مسلمانان و مؤمنان را هم‌ردیف عزت خود و پیامبر اکرم (ص)

قرار داده است. چنان‌که در سوره منافقون تأکید می‌کند: و لله العزه و لرسوله و للمؤمنین. درحالی‌که تسلط کفار بر مسلمانان و جوامع اسلامی بارزترین نمونه ذلت به‌شمار می‌رود (دهقانی، ۱۳۸۸: ۱۳۱).

نظریه مقاومت به عنوان یک نظریه رهایی‌بخش در قالب چارچوب برخورد با سلطه و مبتنی بر قدرت روایت انقلاب اسلامی از متن اسلام ناب محمدی (ص) و باهدف از بین بردن غرب‌زدگی از مناسبات قدرت و سیاست بین‌الملل تئوری پردازی شده است. (قادری‌کنگاوری، ۱۳۹۴: ۱۶۲) نظریه مقاومت رمز پیروزی و بقای انقلاب اسلامی است که الگوی عملی موفق را پیشروی ملت‌های مسلمان قرار داده؛ این نظریه تبلور توحید عملی، وجدان بیدار انسانی، رهایی‌بخش، غیرمنفعل، پویا و شکست‌ناپذیر است که از بطن اسلام ناب استخراج شده و راهبردی عملی برای حرکت ملت‌ها به سمت تحقق وعده الهی در وراثت مستضعفان و غلبه حزب‌الله را ترسیم می‌کند (پرویزی، ۱۴۰۰). «امام مسیر مقاومت را انتخاب کرده است. امام، مقاومت را از روی هیجان‌زدگی انتخاب نکرد، پشتوانه انتخاب مقاومت از سوی امام بزرگوار ما یک پشتوانه منطقی است، پشتوانه عقلانی است، پشتوانه علمی است و البته پشتوانه دینی؛ منطقی، پشت سر ایستادگی امام و مقاومت امام وجود دارد» (بیانات، ۱۳۹۸/۰۳/۱۴) تأکید حضرت امام (ره) و مقام معظم رهبری (دام‌عزه) بر «حق تعیین سرنوشت» و «حق دفاع و مقاومت» که جزء مسلمات عقلی است، موجب شده انقلاب اسلامی زمینه بیداری مسلمانان و بیداری مستضعفان را فراهم نماید. انقلاب اسلامی جامع‌ترین و کاربردی‌ترین الگو را برای پیروزی مستضعفان بر مستکبران در اختیار بشریت قرار داده است (پرویزی، ۱۴۰۰: ۴۳).

بیداری اسلامی با ذات انقلاب اسلامی و اهداف آن گره‌خورده و می‌تواند منتهی به شکل‌گیری امت واحده اسلامی در برابر استعمار، استکبار و استبداد شود. هدایت بیداری اسلامی در روند مطلوب، همسنگ با حفظ و صیانت از انقلاب اسلامی اهمیت دارد. شناخت کیفی و کمی روندهای موجود و روندهای مطلوب برای شناسایی نقاط ضعف و قوت جمهوری اسلامی و فرصت‌ها و تهدیدات موجود در جهان اسلام برای تقویت

انقلاب اسلامی و بیداری اسلامی شرط لازم برای هر تصمیمی است. شناخت مبانی اصیل انقلاب اسلامی برای مواجهه با بیداری اسلامی با تکیه بر اندیشه حضرت امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری (دام‌عزه) نیز مهم‌ترین پیش‌نیاز برای تحلیل محیط و استخراج این مولفه‌ها است.

برخلاف دولت‌ها، ملت‌های مسلمان از انگیزه لازم برای حرکت به سمت آرمان‌های اسلامی برخوردارند. اگر این ظرفیت در مسیر و روند صحیح هدایت نشود چه‌بسا با دخالت دشمنان اسلام و سرویس‌های اطلاعاتی مجدداً شاهد مصادره این پتانسیل باشیم؛ جنگ دولت‌ها و ملت‌های مسلمان با یکدیگر در قالب جنگ شیعه- سنی، سنی- سنی، شیعه- شیعه و ... از مصادیق بارز موفقیت دشمنان اسلام در مصادره پتانسیل عامه مسلمانان در روندی نامطلوب است.

ماهیت اسلامی و مردمی جنبش‌های اصیل در جهان اسلام در ۱۰۰ سال گذشته واضح و آشکار است. خواست عامه مردم مسلمان برای پیاده شدن اسلام یک ظرفیت منحصر به فرد در عرصه میدان است ولی تحولات جهان اسلام الزاماً طبق این خواست عمومی نبوده و نخواهد بود چراکه بازیگرانی قدرتمند مانند آمریکا و صهیونیست (به عنوان حلقه اول رهبری)، اروپا و اعمار اروپایی (به عنوان حلقه دوم) و حکام سرسپرده مستکبر (به عنوان حلقه آخر) حضور دارند و در عرصه میدان نقش‌آفرینی می‌کنند. نزاع تاریخی کفر با اسلام؛ مستکبرین با مظلومان همچنان ادامه دارد (پرویزی، ۱۴۰۰). دکتر کچوئیان در فصل چهارم کتاب «انقلاب اسلامی ایران و انفتاح تاریخ» پیش‌بینی می‌کند که غرب برای مهار بیداری اسلامی و انقلاب اسلامی رویکردهای ذیل را اتخاذ خواهد نمود: ۱- راه‌اندازی جنگ نرم و سخت برای مهار پویایی انقلابی جنبش‌های اصیل در بیداری اسلامی از طریق شیخ شوم «ایران هراسی» و «اسلام هراسی»، ۲- هدایت انقلاب‌های مردمی به سمت اصلاح‌طلبی در چارچوب نظم جهانی سلطه از طریق «دموکراسی خواهی» و «سیاست افتراقی مهار»، ۳- قرار دادن جنبش‌های منطقه بر سر دوراهی تاریخی «مردم‌سالاری دینی» یا «دموکراسی سکولاریستی» (کچوئیان، ۱۳۹۱) این سه راهبرد استکبار در صورت تحقق، دوربرگردانی

است که نظام سلطه در مسیر بیداری اسلامی قرار داده و سعی دارد تحولات را مصادره نماید.

جمع‌بندی رساله‌های مرتبط با موضوع پژوهش:

اغلب رساله‌های مرتبط با بیداری اسلامی در دانشگاه عالی دفاع ملی، دانشگاه امام حسین (علیه‌السلام) و دانشگاه باقرالعلوم (علیه‌السلام) حدفصل سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۹ انجام شده است. از میان ۵۰ رساله و پایان‌نامه، تعداد ۳۰ رساله به عنوان نمونه انتخاب شد که جمع‌بندی این رساله‌ها و پژوهش‌های علمی به شرح ذیل است:

«ضرورت اجرای جنگ‌های شناختی، هیبریدی، تشکیل ائتلاف و پیمان‌های دفاعی-امنیتی، توسعه عمق راهبردی از طریق گروه‌های جهادی همگرا با جمهوری اسلامی ایران و اجرای رزمایش‌های مردم پایه» (رشید و همکاران، ۱۳۹۶، ۳۱۲-۲۸۹)، «ضرورت پیاده‌سازی سناریوی همگرایی جبهه مقاومت» (آقاجانی، ۱۳۹۶، ۶۳)، «پیاده‌سازی الگوی مشارکتی، تمدنی و اقتصاد پایه با رویکرد قدرت آفرینی نرم برای ج.ا.ایران» (قدسی، ۱۳۹۷)، «اجماع سازی ملی، عمق‌بخشی گفتمان مقاومت، تحکیم اتحاد و انسجام اسلامی، گسترش عمق راهبردی ج.ا.ایران، تعمیق اسلام ناب در میان مردم منطقه، بسط و گسترش الگوی مردم-سالاری دینی، شکل‌دهی الگوی دوستی-دشمنی در منطقه و عمق‌بخشی هویت‌جویی اسلامی» (پورقیومی، ۱۳۹۲)، «حفظ و تقویت مقاومت در بین ملت‌های مسلمان و اعتلا و برتری جمهوری اسلامی برمدار انسجام اسلامی در جهان اسلام» (عبداله‌خانی، ۱۳۸۸)، «تأکید بر نقش گفتمان بسیج برای حفظ و تداوم بیداری اسلامی» (عبدالملکی، ۱۳۹۷)، «تحقق واقعی تقریب میان مذاهب اسلامی» (علیزاده، ۱۳۹۳)، «ضرورت ایجاد و ارتقای روابط دیپلماتیک، ایجاد موازنه امنیتی منطقه‌ای و همکاری در مبارزه با تروریسم» (مرادپور، ۱۳۹۷)، «تبیین افق تمدن سازی اسلامی در عصر جدید» (محجوب، ۱۳۹۱)، «تمدن درخشان اسلامی؛ حاصل همگرایی جمهوری‌های منطقه با ج.ا.ایران و اسلام ناب خواهد بود.» (حجازی، ۱۳۹۷)، «ارتقاء روابط دیپلماتیک، موازنه امنیتی منطقه‌ای، همکاری در مبارزه با تروریسم بهره‌گیری از فرصت‌های فرهنگی و تمدنی نظیر زبان فارسی،

همکاری‌های قرآنی و نخبگانی» (مرادپور، ۱۳۹۷)، «عوامل و مؤلفه‌هایی چون تقویت انسجام ملی و بنیه اقتصادی، اقتصاد مقاومتی، تقویت اتحاد ملی، تقویت و تحکیم مبانی تربیتی و فرهنگی اسلام» (عراقی، ۱۳۹۴) در زمره موارد تعیین‌کننده در شکل‌دهی راهبرد مطلوب جمهوری اسلامی ایران محسوب می‌شوند.

الگوهای مطلوب جمهوری اسلامی ایران در رساله‌های مذکور عبارت است از: «الگوی اجتماع امنیتی کثرت‌گرا (مرکز ثقل الگوی مطلوب یعنی انسجام اسلامی که برگرفته از گفتمان همگرایی اسلامی در رویکرد ج.ا.ایران به امنیت منطقه‌ای است) الگوی موازنه قوا (بازوی اعتلا و برتری ایران و مقاومت)» (عبداله‌خانی، ۱۳۸۸)، «الگوی مردم‌سالاری اسلامی» (اقبال، ۱۳۹۳)، «ایده مجمع گفت‌وگوی منطقه‌ای برای اقدامات اعتماد ساز» (جوانمرد، ۱۳۹۷)، «الگوی وحدت ژئوپلیتیک جهان اسلام» (کیانی، ۱۳۸۲)، «الگوی گفتمان بسیج برای حفظ و تداوم بیداری اسلامی در ابعاد اسلامی، سیاسی، مدیریتی، فرهنگی، دفاعی و نظامی، اجتماعی و ملی، اقتصادی و سازندگی، امنیتی و اطلاعاتی، علمی و فناوری» (عبدالملکی، ۱۳۹۷)، «در اغلب رساله‌ها بر ضرورت شناخت دقیق مبانی و ماهیت بیداری اسلامی بر اساس اندیشه امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری (دام‌عزه) تأکید شده به نحوی که این شناخت امکان ارزیابی صحیح و ارائه راهبردهای لازم برای حرکت به سوی اهداف عالی را فراهم می‌کند» (مرادی، ۱۳۹۶: ۱۰۵).

نقاط ضعف بیداری اسلامی که در رساله‌های مذکور مورد تأکید قرار گرفته عبارت‌اند از: (جهت اطلاع بیشتر با دفتر فصلنامه تماس بگیرید)

فرصت‌های جمهوری اسلامی در بیداری اسلامی که در این رساله‌ها مورد تأکید قرار گرفته عبارت‌اند از: شکست طرح غرب آسیای آمریکا و بیداری ملت‌ها^۱ (بختیاری، ۱۳۹۸: ۴۹)، «گرایش به ارزش‌های اسلامی، کاهش سانسور و آزادی مطبوعات، آرمان مشترک قدس، دشمنان مشترک، اشتراکات فرهنگی - تاریخی» (حاجی‌سیاری، ۱۳۹۷)، «جمهوری اسلامی به عنوان بزرگ‌ترین منادی دعوت به اسلام ناب در عصر حاضر و

^۱ عنوان اصلی رساله «شکست طرح خاورمیانه‌ای [غرب آسیا] آمریکا و بیداری ملت‌ها» می‌باشد.

توسعه فرهنگ و تمدن اسلامی، توسعه انسجام اسلامی، و سیر نزولی جهان سرمایه‌داری» (محمدی، ۱۳۹۷)، «الگوی موفق مردم‌سالاری اسلامی» (اقبال، ۱۳۹۳)، «احیای ارزش‌های اسلامی، وحدت امت اسلامی، آمادگی و توانمندی مقابله با دشمن، ارتقا فرهنگ و تفکر اسلامی، پیشرفت و توسعه همه‌جانبه» (عبدالملکی، ۱۳۹۷)، «دو عامل فرهنگ و تفکر بسیجی و شکست طرح‌های آمریکا در غرب آسیا و بیداری ملت‌ها بر سیاست‌های دفاعی امنیتی جمهوری اسلامی ایران تاثیر داشته‌اند» (بولحسینی، ۱۳۹۷: ۷۳)

تهدیدهای مرتبط با بیداری اسلامی در رساله‌ها عبارت‌اند از: (جهت اطلاع بیشتر با دفتر فصلنامه تماس بگیرید).

نقاط قوت مرتبط با بیداری اسلامی که در رساله‌ها به آن تأکید شده عبارت‌اند از: «نقش ایدئولوژی اسلامی و همراهی توده‌های مردم» (حسنی‌سعدی، ۱۳۹۱)، «رهبری (هدایت مردم در مسیر فطرت مخموره)، مکتب (جایگزینی اسلام ناب با اسلام آمریکایی)، امت‌سازی (انسجام اسلامی و خنثی نمودن تحرکات تفرقه‌ساز)، دولت‌سازی (الگوی مردم-سالاری‌های دینی و اتحاد جماهیر اسلامی)».

بیداری اسلامی اولین مرحله در سلوک اجتماعی:

در وادی هدایت اجتماعی بشریت با تمسک به نبوت و خاتمیت به سمت مهدویت در حرکت است. اگر این جمله درست باشد که، در خاتمیت انسان کامل متجلی شده و در مهدویت جامعه تکامل یافته و آرمانی محقق خواهد شد. می‌توان نتیجه گرفت همان‌گونه که انسان‌ها در مراحل سیر سلوک فردی باید از منازل مشخصی عبور و به‌آرامی به سمت کمال حرکت کنند. طبیعتاً جوامع انسانی نیز در مسیر سیر سلوک اجتماعی از منازل مشخصی عبور کرده و پس از گذر از این مراحل می‌توانند به سمت کمال که همان جامعه مهدوی است حرکت کنند.

حضرت امام خمینی (ره) به‌عنوان فقیه، عارف و فیلسوف جامع‌الشرایط؛ با ارائه نظریه ولایت‌فقیه و پیاده‌سازی این نظریه در جریان انقلاب اسلامی، موفق‌ترین تجربه فقهی و عملی اسلامی و شیعی را برای هدایت اجتماعی و سیاسی به سمت کمال ارائه نموده است.

خلف صالح ایشان مقام معظم رهبری (دام عزه) با تکمیل نظریه ولایت فقیه، مراحل تمدن سازی و سیر جامعه به سمت کمال را توسعه داده و انقلاب اسلامی را اولین مرحله سلوک اجتماعی برای سیر به سمت سعادت اجتماعی معرفی می‌نماید. در دیدگاه ایشان تشکیل تمدن اسلامی مقدمه ظهور و شکل‌گیری جامعه مهدوی است. ایشان در تشریح مراحل پنج‌گانه تحقق اهداف انقلاب اسلامی می‌فرمایند: «مرحله اول در این فرآیند، شکل‌گیری انقلاب اسلامی است و پس از آن باید بلافاصله نظام اسلامی تشکیل شود که هنر بزرگ امام خمینی (ره) نیز ایجاد نظام اسلامی بود. مرحله سوم که اکنون در آن قرار داریم، تشکیل «دولت اسلامی» یعنی تشکیل دولتی بر اساس الگوها و معیارهای کاملاً اسلامی است. تا وقتی این مرحله به‌طور کامل محقق نشده است، نوبت به «تشکیل جامعه اسلامی» نمی‌رسد و در این صورت، موضوع سبک زندگی اسلامی نیز صرفاً در سطح گفتمان سازی در جامعه باقی خواهد ماند. گام نهایی در مراحل پنج‌گانه اهداف انقلاب اسلامی تحقق «تمدن اسلامی» است. تمدن اسلامی، کشورگشایی نیست بلکه به معنای تأثیر فکری ملت‌ها از اسلام است.» (بیانات: ۱۳۹۵/۲/۶)، معظم له در بیانات دیگر با استناد به تفکر حضرت امام (ره)، هندسه انقلاب اسلامی را براساس ترکیب هفت محور معرفی کرده و می‌فرمایند: «طبق سخنان امام (ره)، موضوع «مردم»، «استقلال»، «تدین و پایبندی به مبانی اسلامی»، «مبارزه با استکبار و زورگویی»، «مسأله‌ی فلسطین»، «معیشت مردم»، «توجه به مستضعفین و رفع فقر» خطوط اصلی انقلاب هستند که از ترکیب آن‌ها «هندسه‌ی انقلاب» به دست می‌آید» (بیانات، ۱۳۹۴/۱۱/۱۴).

با الگو گرفتن از منازل صدگانه سلوک فردی توسط خواجه عبدالله انصاری در کتاب منازل السائرین (منصوری لاریجانی، ۱۴۰۰) در تحلیل تحولات اجتماعی؛ اولین مرحله سلوک و شرط لازم برای حرکت جوامع اسلامی، بیدار شدن از خواب غفلت و رهایی از ورطه فترت و سستی است. آنچه موجب بیداری جامعه می‌شود، همان قوت یافتن واعظ درونی از درون جامعه است که جامعه را به حرکت آورده و به سمت کمال فرا می‌خواند. پس از آن که جامعه درد خود را شناخته و درصدد جبران برآمد. باید در گام اول به علوم

الهی رجوع کند (رجوع به شریعت، طریقت و سیره معصومین و ائمه اطهار)؛ در گام دوم وجدان سلیم و نفس لوامه جامعه که مانع غفلت و سستی و معصیت است باید تقویت شود به حدی که هرگونه غفلت و سستی و گناه در جامعه مایه شرم و خجالت فرد شده و از جامعه طرد شود. در گام سوم باید جامعه متخلق به آداب و اخلاق اسلامی شود.

با تطبیق مراحل سلوک خواجه عبدالله انصاری و تحلیل تحولات بیداری اسلامی در سال‌های اخیر به این نتیجه می‌رسیم که بیداری اسلامی در جوامع اسلامی به‌طور کامل محقق نشده و همین «نقص در بیداری» یکی از دلایل اصلی انحراف و شکست است. در جوامع اسلامی هنوز «بیداری از غفلت و سستی به خواسته فراگیر جامعه تبدیل نشده است»، «نخبگان و گروه‌های مرجع دینی به‌عنوان واعظان درونی یک جامعه نقش خود را به‌خوبی انجام نمی‌دهند»، «ملت مسلمان با شعارهای اسلامی در صحنه بودند ولی خدا، اسلام و قرآن گمشده اصلی آن‌ها نبود»، «جامعه به‌صورت مصداقی نمی‌دانست که اشتباهات، انحرافات و آسیب‌ها در گذشته چه بوده؟ ابعاد و کیفیت نحوه رجوع به اسلام به عنوان درمان درد؛ شفاف و روشن نبود»، «الگوی شفافی در حوزه سیاسی برای رجوع به اسلام در اختیار رهبران سیاسی و اجتماعی و عامه مردم نبود»، «مردم درد را می‌شناختند ولی شناخت روشنی از علت بیماری و راه علاج آن نداشتند»، «از ظرفیت خیزش عمومی به دلیل فقدان رهبری استفاده نشد و توسط دیگران مصادره شد».

نظریه مقاومت راهبرد بیداری اسلامی:

«نظریه مقاومت» یکی از کلیدواژه‌ها در نظام فکری امام خامنه‌ای (دام عزه) است که مأخوذ از کلان‌گفتمان انقلاب اسلامی است. «امام (ره) مقاومت و ایستادگی را در هیئت یک مکتب، یک اندیشه، یک تفکر و یک‌راه مطرح کردند» (بیانات، ۱۳۹۸/۰۳/۱۴). «معنای مقاومت این است که انسان یک‌راهی را انتخاب کند که آن را راه حق می‌داند، راه درست می‌داند و در این راه شروع به حرکت کند و موانع نتواند او را از حرکت در این راه منصرف کند و او را متوقف کند؛ این معنای مقاومت است» (بیانات، ۱۳۹۸/۰۳/۱۴). توصیه راهبردی معظم له ترویج این نظریه به‌صورت نظری و عملی است، به‌گونه‌ای که به

چارچوبی برای «گفتمان‌سازی»، «شبکه‌سازی» و «جریان‌سازی» در قلمرو حضور همه ملت‌های آزاده جهان تبدیل شود. معظم له در بیانیه «گام دوم انقلاب» ورود انقلاب اسلامی به دومین مرحله خودسازی، جامعه‌پردازی و تمدن‌سازی سخن به میان آورده‌اند (بیانیه گام دوم انقلاب، ۱۳۹۷/۱۱/۲۲). نظریه مقاومت، دارای پشتوانه قوی منطقی، عقلانی، علمی و دینی است. «منطق مقاومت در مکتب امام خمینی» را در پنج محور تبیین نمودند: مقاومت «واکنش طبیعی هر ملت آزاده» و باشرفی در مقابل تهدید و زورگویی است؛ مقاومت برخلاف تسلیم «عامل عقب‌نشینی دشمن» می‌شود؛ مقاومت هزینه دارد اما «هزینه‌سازش و تسلیم، از هزینه مقاومت به مراتب بیشتر» است؛ وعده الهی در قرآن این است که «طرفداران حق، ممکن است قربانی بدهند اما پیروز نهایی‌اند»؛ مقاومت یک «امر ممکن» است. درست نقطه مقابل فکر غلط کسانی که می‌گویند مقاومت فایده‌ای ندارد (بیانات، ۱۳۹۸/۰۳/۱۴).

نظریه مقاومت عکس سایر نظریه‌های غربی که سطح تحلیل معینی دارند، نظریه‌ای فرا سطحی، فرازمانی و فرامکانی است؛ تحقق تمدن نوین اسلامی و فروپاشی نظام سلطه؛ اهداف نهایی مقاومت است «هدف مقاومت عبارت است از رسیدن به نقطه بازدارندگی. هم در اقتصاد، هم در مسائل سیاسی کشور، هم در مسائل اجتماعی، هم در مسائل نظامی باید به نقطه‌ای برسیم که این نقطه بازدارنده باشد، یعنی بتواند جوری خود را نشان بدهد که دشمن را از تعرض به ملت ایران در همه زمینه‌ها منصرف کند؛ دشمن ببیند فایده‌ای ندارد و با ملت ایران نمی‌تواند کاری بکند» (بیانات، ۱۳۹۸/۰۳/۱۴).

چارچوب مفهومی ادبیات تحقیق:

حاصل یک سال و نیم رجوع به پیشینه‌های متعدد و گسترده مرتبط با موضوع رساله و بررسی اغلب آثار مربوط به موضوع بیداری اسلامی منتهی به تنظیم ادبیات تحقیق رساله شده که به بخش‌هایی از آن در این مقاله اشاره گردید. با تکیه بر اندیشه حضرت امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری (دام‌عزه) چارچوب مفهومی و نظری تحقیق - که برگرفته از ادبیات موجود و استنتاج محقق است - به شرح ذیل ارائه می‌گردد. بدیهی است

که این مدل بایستی با عنایت به مفاهیم و گزاره‌های «اسلام ناب»، «انقلاب اسلامی»، «نظریه مقاومت» و همچنین روش‌شناسی ترکیبی به‌ویژه نگاه به آینده مورد توجه قرار گیرد. با توجه به حجم محتوا، گنجاندن همه مؤلفه‌ها در یک مدل مشکل بوده و لذا نتایج موردنظر در قالب دو مدل ارائه شده است.

الف - چارچوب مفهومی

«سیر حرکت تکاملی جوامع اسلامی از خاتمیت تا مهدویت» در این چارچوب مفهومی سیر تکامل جوامع اسلامی از خاتمیت تا مهدویت با تکیه بر اندیشه حضرت امام خمینی (ره) در ۹ گام نشان داده شده است. طبق این مدل جمهوری اسلامی در موقعیت گام پنجم - شاید ششم - باشد که در صورت استقامت در این موقعیت، سه گام دیگر تا مقصد در پیش داریم. ولی در سایر جوامع و کشورهای اسلامی شرایط متفاوت است. برای نمونه بیداری اسلامی در مصر بین گام دوم تا چهارم در حال صعود و سقوط است. بدیهی است که همه مسلمانان باید با تکیه بر تجارب تاریخی و مبانی مستحکم، گام قبلی را تثبیت و برای حرکت به سمت گام بعدی تجهیز شوند.

جدول شماره ۱: «سیر حرکت تکاملی جوامع اسلامی از خاتمیت تا مهدویت»

• بعثت انبیاء و ختم نبوت با مبعوث شدن پیامبر اعظم (ص)	گام اول
• تشکیل نظام الکو و شاهد (مدینه النبی، حکومت علوی تا غیبت صغری)	گام دوم
• قیام علماء به عنوان وارثان انبیاء و ائمه (ع) برای پیاده سازی آرمان های اسلام	گام سوم
• بیداری و خیزش مستضعفان و محرومان	گام چهارم
• تشکیل نظام های سیاسی بر محور اسلام	گام پنجم
• شکل گیری حکومت های اسلامی پویا و موفق	گام ششم
• تشکیل دولت های اسلامی با جمهوریهای مستقل در چارچوب تمدن اسلامی	گام هفتم
• شکل گیری تمدن اسلامی	گام هشتم
• تشکیل حکومت جهانی مستضعفین و استقرار عدالت جهانی	گام نهم

ب - چارچوب مفهومی

«مبانی و مراحل شکل‌گیری روند مطلوب بیداری اسلامی» با تکیه بر اندیشه مقام معظم رهبری (دام عزه) سعی شده مهم‌ترین مؤلفه و شاخصه‌های هر مقطع بیان شود. در این

چارچوب مفهوم ۹ سطح برای تحقق روند مطلوب بیداری اسلامی در نظر گرفته شده که به شرح ذیل است:

۱- مبانی دینی و عقلی بیداری اسلامی:

مهم‌ترین مبانی بنیادی در قرآن و سنت برای شکل‌گیری بیداری اسلامی عبارت است از: اعتقاد نظری و عملی به «توحید و ربوبیت»؛ «نبوت و خاتمیت»؛ «معاد و حیات ابدی انسان»؛ «مهدویت و حکومت عدل جهانی»؛ «ولایت فقیه و حاکمیت اسلام»؛ «امربه معروف و نهی از منکر»؛ «حمایت از مستضعفان و محرومان»؛ «حق تعیین سرنوشت»؛ «کرامت طلبی و نفرت از تحقیر و نقصان»؛ «جهاد و نفی سیل» و

۲- بیداری اسلامی: بیداری مسلمانان از غفلت و سستی و مطالبه حق تعیین سرنوشت و اسلام خواهی اصیل برای رسیدن به سعادت دنیا و آخرت می‌تواند منجر به اسقاط نظام‌های مرتجع، قدیمی، وابسته و فاسد شود و زمینه را برای ایجاد نظام جدید مبتنی بر اسلام و قرآن فراهم نمایند.

۳- تشکیل نظام‌های اسلامی:

با پیروزی ملت‌ها در هر منطقه‌ای باید نظام اسلامی مناسب ایجاد شود. نظام اسلامی باید خطوط اصلی خود را از قرآن و سنت اخذ نماید. مؤلفه‌های هندسه نظام اسلامی طبق نظرات مقام معظم رهبری (دام عزه) عبارت است از: «مردم»؛ «استقلال»؛ «تدین و پایبندی به مبانی اسلامی»؛ «مبارزه با استکبار و زورگویی»؛ «مسأله‌ی فلسطین»؛ «معیشت و اقتصاد»؛ «توجه و اتکای به مستضعفین و رفع فقر»؛ «مبارزه با فساد و اباحه‌گری»؛ «عدالت‌طلبی و رفع تبعیض و تحقیر»؛ «اتحاد و همبستگی علیه استبداد و استکبار» است.

۴- تشکیل دولت‌های اسلامی:

«دولت اسلامی» یک حاکمیت اسلامی است که جامعه آرمانی اسلام را ایجاد می‌کند. تا دولت اسلامی به صورت کامل تشکیل نشود جامعه‌ی اسلامی در حد گفتمان باقی خواهد ماند. منظور از دولت اسلامی [ایجاد] تشکیلات مدیریتی اسلامی بر اساس الگوها و معیارهای اعتقادی و اخلاقی اسلام با تکیه بر ظرفیت‌های درونی به منظور «حرکت جامعه به سمت حیات طیبه و تعالی انسان‌ها»؛ «آزادی و استقلال»؛ «نفی سلطه‌گری و سلطه‌پذیری»؛

«نفی استکبار»، «مردم گرایی با تاکید بر رفق و مدارا» و «حمایت از محرومین و دفاع از مسلمین در برابر دشمنان» است.

۵- شکل گیری جوامع اسلامی:

پس از تحقق کامل دولت اسلامی، مسئولیت و تعهد دولت «تحقق جامعه‌ی اسلامی» است. یعنی پیاده‌سازی آرمان‌ها و اهداف اسلامی و آرزوهای بزرگی که اسلام برای بشر و سبک زندگی‌اش ترسیم نموده است. مهم‌ترین شاخصه‌های جامعه اسلامی توحید گرایی، معاد باوری، رهبری الهی، تقوا، عدالت، وحدت، توان نظامی، امنیت و رفاه، کرامت انسانی، اعتدال، نظارت اجتماعی و پیشرفت است. جوهر اصلی جامعه‌ی اسلامی تعبد، ایمان و عمل صالح، محبت و عشق در بین آحاد ملت است.

۶- تشکیل امت واحده اسلامی:

هدف نهائی بیداری اسلامی شکل‌گیری امت واحده‌ی اسلامی و ایجاد تمدن اسلامی بر پایه‌ی دین، عقلانیت، علم و اخلاق، است. تشکیل امت واحده آرمان انقلاب اسلامی است.

۷- شکل‌گیری تمدن نوین اسلامی:

تمدن اسلامی، کشورگشایی نیست بلکه به معنای تأثیر پذیرفتن فکری ملت‌ها از اسلام است. در تمدن اسلامی کشورهای اسلامی قدرت برتر عالم هستند و قله‌های علمی، فرهنگی و صنعتی عالم را در اختیاردارند. محرومان و مستضعفان به جوامع اسلامی رجوع می‌کنند. در تمدن نوین اسلامی، معنویت در کنار مادّیت، عروج اخلاقی و معنوی و روحی و تضرع و خشوع، در کنار پیشرفت زندگی مادی به شکل اتم آن دیده می‌شود. هدف نهایی انقلاب اسلامی و بیداری اسلامی رسیدن به تمدن اسلامی در زنجیره‌ای منطقی و مستمر است که بر چهار رکن دین، عقلانیت، علم و اخلاق بنا شده است.

۸- شکل‌گیری جامعه جهانی منتظر:

نظریه‌پردازان حوزه مهدویت عقیده دارند تا جامعه منتظر که زمینه‌ساز ظهور منجی عالم بشریت است شکل نگیرد ظهور محقق نخواهد شد. بالندگی و الهام بخشی تمدن نوین اسلامی برای بشریت به مثابه تحقق جامعه جهانی منتظر است.

از روش علی محمد احمدوند که خود برگرفته از روش سوات دیوید است، استفاده شده است. در این الگو پس از بررسی محیط خارجی بیداری اسلامی در پی یافتن و شناسایی فرصت‌ها و تهدیدهای مرتبط با بیداری اسلامی هستیم و در بررسی محیط درونی بیداری اسلامی در پی شناسایی نقاط قوت و ضعف هستیم. در تدوین استراتژی‌ها نیز با تکیه بر «مزیت‌های رقابتی» و اهداف موردنظر تلاش می‌شود حتی‌المقدور از نقاط قوت داخلی استفاده شود تا نقاط ضعف از بین برود و همچنین از فرصت‌ها برای دفع تهدیدات استفاده خواهد شد.

جامعه آماری: از منظر جمعیت شناختی علاوه بر نخبگان دانشگاهی بخش قابل توجهی از جامعه آماری از میان مسئولین و کارشناسان نهادهایی که مسئولیت مستقیم در قبال بیداری اسلامی دارند مانند وزارت امور خارجه، سازمان فرهنگ و ارتباطات، نیروی قدس و سایر نهادهای امنیتی انتخاب شدند که دارای اشراف بر تحولات منطقه و تحلیل واقعی از موضوع بیداری اسلامی داشتند. گردآوری اطلاعات با رویکرد تمام شمار تا سطح اشباع نظری و به صورت انتخاب هدفمند انجام شده و در انتخاب خبرگان علاوه بر سنوات خدمتی و جایگاه سازمانی و تحصیلات مرتبط با موضوع، شناخت دقیق نسبت به بیداری اسلامی مدنظر بوده است.

مشخصات جمعیت شناختی:

طبق نتایج حاصله بیش از ۵۵/۶٪ از جامعه آماری دارای تحصیلات دکتری بوده و ۲۸/۹٪ کارشناسی‌ارشد، ۸/۹٪ کارشناسی و ۶/۷٪ مدرک خود را ذکر نکرده‌اند. به تعبیر دیگر بیش از ۸۴٪ از جامعه نخبگی دارای مدرک دکتری و کارشناسی‌ارشد بوده‌اند. در جمع‌بندی سابقه فعالیت و تحقیق در حوزه بین‌الملل و بیداری اسلامی حدود ۳۵٪ بیش از ۲۰ سال سابقه داشته و حدود ۵۰٪ پانزده سال سابقه، ۲۲٪ ده سال سابقه، ۱۳٪ هشت سال سابقه، ۲۲٪ پنج سال سابقه داشته و ۳٪ هم سابقه خود را ذکر نکرده‌اند. به تعبیر دیگر بیش از ۶۰٪ از جامعه نخبگی مشارکت‌کننده در تحقیق بیش از ۱۰ سال سابقه فعالیت و تحقیق در حوزه بیداری اسلامی داشته‌اند.

۳. تجزیه و تحلیل یافته‌ها

- الف: یافته‌های تحقیق
- راهبردهای جمهوری اسلامی در قبال بیداری اسلامی را با تکیه بر روش SWOT و استفاده از الگوی آقای احمدوند انجام شده است. طبق این الگو راهبردهای موردنظر در شش گام تدوین می‌گردد.
- گام اول (استخراج لیست عوامل مؤثر بر بیداری اسلامی): در این گام ضمن مراجعه به ۱۷ نفر از کارشناسان با سابقه در حوزه بیداری اسلامی خواسته شد تا عوامل سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و مذهبی، امنیتی، نظامی و فن‌آوری در جهان اسلام و مستضعفین (به‌عنوان عوامل داخلی) و حوزه منطقه و بین‌الملل (به‌عنوان عوامل محیطی) خارجی و داخلی) که بر بیداری اسلامی تأثیر (مثبت یا منفی) قابل‌توجهی دارند را بیان کنند. نخبگان مذکور ۸۹ عامل مؤثر (منفی یا مثبت) بر بیداری اسلامی استخراج شد (جدول شماره ۱، لیست عوامل ۸۹ گانه).
- گام دوم (استخراج نقاط قوت، ضعف، تهدید فرصت و وزن هر یک از عوامل): عوامل مؤثر بر بیداری اسلامی در قالب پرسشنامه تنظیم و از جامعه آماری خواسته شد تا نظر خود را اعلام نمایند. با کمک گرفتن از نرم‌افزار SPSS نظرات و نمرات اخذشده در خصوص ۸۹ عامل مؤثر بر بیداری اسلامی و میزان اهمیت و وزن هر یک از آن‌ها جمع‌بندی شد.
- گام سوم (تحلیل‌های آماری):
- الف- روایی و پایایی: به‌منظور بررسی روایی پرسشنامه از روایی محتوا و روایی صوری استفاده شده است. از این‌رو، روایی یافته‌ها تحقیق و داده‌های حاصل از توزیع پرسشنامه براساس آزمون آلفای کرونباخ برای متغیرهای تحقیق در هر ماتریس در جدول زیر آورده شده است:

متغیرهای تحقیق	آلفای کرونباخ
نقاط قوت	۰/۹۸
نقاط ضعف	۰/۹۶
فرصت‌ها	۰/۹۵
تهدیدها	۰/۹۳

جدول شماره ۳: نتایج روایی و پایایی متغیرهای تحقیق

با توجه به این که در تحقیقات علوم انسانی، آلفای بالاتر از ۰/۷ از پایایی مناسبی برخوردار است، بنابراین روایی و پایایی یافته‌های تحقیق در سطح مطلوبی است.

ب- توصیف آماری: اطلاعات گردآوری شده از کارشناسان و خبرگان حوزه بیداری اسلامی با روش میانگین رتبه‌ای و با استفاده از آزمون فریدمن با نرم‌افزار «SPSS» تجزیه و تحلیل شد. بیش از ۸۹ گویه ذیل عناوین «فرصت‌ها»، «تهدیدات»، «ضعف‌ها»، «قوت‌ها» مجدداً در معرض سنجش جامعه آماری قرار گرفت. نتایج آمار توصیفی نخبگان پیرامون گویه‌های مذکور به پیوست است (جدول‌های شماره ۲ و ۳ و ۴ و ۵).

- گام چهارم (تحلیل SWOT): برای ارزیابی عوامل داخلی و خارجی بیداری اسلامی، از ماتریس ارزیابی عوامل داخلی و خارجی استفاده شد.

نتایج ماتریس ارزیابی قوت‌ها به عنوان عامل داخلی بیداری اسلامی - که حاصل جمع‌بندی نظرات جامعه آماری است به شرح ذیل است (جدول شماره ۶).

موقعیت و امتیاز قوت‌ها در «شرایط موجود» و «شرایط مطلوب» روی ماتریس ارزیابی موقعیت و اقدام راهبردی به شرح ذیل است:



نمودار شماره ۱: نمودار موقعیت قوت‌ها

نتایج ماتریس ارزیابی ضعف‌ها به عنوان عوامل داخلی بیداری اسلامی طبق نظرات جامعه آماری عبارت است از: (جدول شماره ۷).

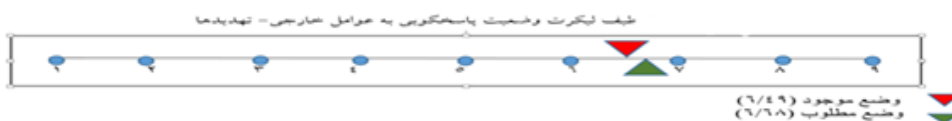
موقعیت و امتیاز ضعف‌ها در «شرایط موجود» و «شرایط مطلوب» روی ماتریس ارزیابی موقعیت و اقدام راهبردی به شرح ذیل است:



نمودار شماره ۲: نمودار موقعیت ضعف‌ها

نتایج ماتریس ارزیابی تهدیدها به عنوان عامل بیرونی بیداری اسلامی طبق نظرات جامعه آماری عبارت است از: (جدول شماره ۸).

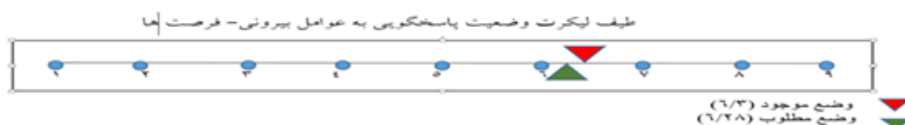
موقعیت و امتیاز تهدیدها در «شرایط موجود» و «شرایط مطلوب» روی ماتریس ارزیابی موقعیت و اقدام راهبردی به شرح ذیل است:



نمودار شماره ۳: نمودار موقعیت تهدیدها

نتایج ماتریس ارزیابی فرصت‌ها به عنوان عامل بیرونی بیداری اسلامی طبق نظرات جامعه آماری عبارت است از: (جدول شماره ۹).

موقعیت و امتیاز فرصت‌ها در «شرایط موجود» و «شرایط مطلوب» روی ماتریس ارزیابی موقعیت و اقدام راهبردی به شرح ذیل است:



نمودار شماره ۴: نمودار موقعیت فرصت‌ها

گام پنجم (تعیین و توصیف موقعیت راهبردی جمهوری اسلامی در بیداری اسلامی). پس از تجزیه و تحلیل اطلاعات دریافتی به منظور نمایش هم‌زمان عوامل درونی و بیرونی بر اساس مدل احمدوند از «ماتریس ارزیابی موقعیت و اقدام راهبردی» استفاده شد. از این ماتریس می‌توان موقعیت راهبردی بیداری اسلامی بر اساس یافته‌های تحقیق را نشان داد. برای تشکیل این ماتریس طبق فرمول ذیل نمرات کسب‌شده بر محور عمودی و افقی X و Y مشخص و روی ماتریس‌ها علامت‌گذاری شد. از تلاقی دو عدد X و Y موقعیت موجود و مطلوب در بیداری اسلامی روی ماتریس مشخص می‌گردد.

مختصات وضع موجود:

$$X1 = 2,9 - 10 = 6,6 \text{ (ضعف موجود) } + 6,3 \text{ (فرصت موجود)}$$

$$Y1 = 3,25 - 10 = 6,49 \text{ (تهدید موجود) } + 6,76 \text{ (قوت موجود)}$$

مختصات وضع مطلوب :

$$X2 = 2,9 - 10 = (6,62 \text{ ضعف مطلوب} + 6,28 \text{ فرصت مطلوب}).$$

$$Y2 = 3,41 - 10 = (6,68 \text{ تهدید مطلوب} + 6,73 \text{ قوت مطلوب}).$$

برای ترسیم ماتریس ارزیابی موقعیت و اقدام راهبردی قوت‌ها و تهدیدات بر روی محور X و فرصت‌ها و ضعف‌ها بر روی یک محور Y سنجیده شده و موقعیت راهبردی برای اقدام مشخص گردید. نتایج حاصله از نظرات نخبگان پیرامون محور X در شرایط موجود عدد ۲/۹ است این عدد نشان می‌دهد که علی‌رغم تهدیدات جدی در موقعیت قوت قرار داریم. در محور Y نیز در شرایط موجود عدد ۳/۲۵ نشان می‌دهد که علی‌رغم ضعف‌های فراوان در موقعیت فرصت قرار داریم. با توجه به این موقعیت که حاصل نظر نخبگانی است در ادامه باید استراتژی مناسب برای حفظ وضع موجود و حرکت به سمت افق‌های بالاتر تدوین و در دستور کار قرار گیرد. برای دستیابی به هدف بیداری اسلامی، باید با استفاده از قوت‌های موجود به کاهش تهدیدها پرداخت. و با استفاده از فرصت‌های موجود به رفع یا پوشش ضعف‌ها مبادرت نمود. در جدول ذیل سعی شده تا نتایج حاصله در قالب ماتریس ۹ خانه‌ای ارائه شود:

		قوت‌ها - C		فرصت‌ها - O	
تهدیدها - T	تهدید شدید	تهدیدات معطوف به قدرت	تهدیدات معطوف به ضعف	رقابتی معطوف به فرصت	رقابتی شدید
	تهدید خفیف	تهدیدات معطوف به قدرت	تهدیدات معطوف به ضعف	رقابتی معطوف به فرصت	رقابتی شدید
تهدیدات (امنیتی)	تهدیدات معطوف به قدرت	تهدیدات معطوف به ضعف	رقابتی معطوف به فرصت	رقابتی شدید	رقابتی (امنیتی)
		۳/۲۵	۲/۹	۱۷۰	۱۷۰

جدول شماره ۳: ماتریس موقعیت راهبردی در بیداری اسلامی

توصیف موقعیت راهبردی بیداری اسلامی:

برای تدوین استراتژی و راهبردهای مناسب در بیداری اسلامی لازم است ابتدا موقعیت خود را در این نقطه از ماتریس از منظر راهبردی توصیف کنیم. طبق موقعیت مشخص شده

در ماتریس؛ وضع موجود در بیداری اسلامی در وضعیت «تهاجمی خفیف» است که موقعیت نسبتاً خوبی است. برای توصیف دقیق این وضعیت باید به موقعیت‌های چهارگانه در اطراف این موقعیت توجه بیشتری داشته باشیم. چراکه صعود و نزول از این موقعیت را در یکی از موقعیت‌های چهارگانه اطراف قرار خواهد داد. در ادامه سعی شده ویژگی‌های راهبردی وضعیت «تهاجمی خفیف» در موضوع بیداری اسلامی تبیین گردد:

- در این موقعیت «نهادینه نمودن رویکردها»، «نظم‌بخشی به کارکردها»، «تمرکز بیشتر بر اثربخشی اقدامات» در قبال بیداری اسلامی ضروری است. همچنین کنترل و پیش‌بینی مستمر روندها، تلاش برای پیشگیری از آسیب‌ها و روندهای نامطلوب اولویت جدی دارد.
- انجام درست تصمیمات، دقت در صلاحیت کارگزاران و حساسیت نسبت به نتیجه‌بخش بودن کارکردها موجب تحکیم و ارتقاء موقعیت در هدایت بیداری اسلامی خواهد شد.
- با توجه به موقعیت نسبتاً مطلوب در بیداری اسلامی، توجه به «مدیریت راهبردی در بیداری اسلامی» (به مفهوم مدیریت دقیق‌تر آنچه «هست» برای رسیدن به آنچه «باید» لازم است).
- در این موقعیت افزایش اعتماد، عمق بخشیدن به دارائی‌های موجود در بیداری اسلامی، توسعه کیفی ارزش‌ها و آرمان‌ها، فراگیری و قابل‌پذیرش نمودن دارائی‌ها و ارزش‌ها باید در دستور کار قرار گیرد.
- توجه ویژه به «توسعه» یعنی انتشار و تکثیر پدیده‌های سیاسی، امنیتی، نظامی و فرهنگی همسو با جبهه مقاومت به نحوی که تحکیم‌بخش بیداری اسلامی باشد.
- طراحی و برخورد قاطع و مؤثر برای طرد اجتماعی روندهای نامطلوب در محیط داخلی بیداری اسلامی
- ایجاد پیوستگی سازمانی برای هم هدف بودن و مکمل بودن همه ظرفیت‌ها و تمرکز بیشتر بر کنترل جامع روندهای کلی _ به جای بخشی‌نگری _ در حوزه بیداری اسلامی
- تمرکز بر مدیریت محیط‌های هم‌جوار مؤثر بر محیط داخلی بیداری اسلامی
- در موقعیت «تهاجمی خفیف» اولویت باید بر «پیش‌بینی» باشد. به تعبیر دیگر بین «واکنش»، «نتیجه»، «برونداد»، و «پیامد» توجه بیشتر باید بر «پیامد» باشد.

- در این موقعیت بین «تهدید محوری»، «حفظ محوری»، «جامعه پروری» و «جامعه محوری» باید در حوزه بیداری اسلامی تمرکز بر «جامعه پروری» باشد. به عبارت دیگر در تدوین راهبرد بیداری اسلامی به جای نقش «ضابط» یا «ناظم» یا «مربی» یا «حامی» باید نقش مربی را داشته باشیم.
- برای هدایت و مدیریت بیداری اسلامی برخوردار از قدرت «تنبیهی - تشویقی» و «اقتناعی - گفتمان سازی» از اهمیت زیادی برخوردار است.
- در این موقعیت باید بر «آینده گرایی» تمرکز نمود و با رویکردهای حکیمانه و جامع-الاطراف باید از رویکردهای دفاعی و ارتجاعی خودداری نموده و به «نظریه سازی اصیل» مبادرت نمود. و به جای «درگیری با بحران ها و آشفتگی ها» باید در جهت «درگیری با مسائل» بنیادین حرکت نماییم.
- در این موقعیت باید توان خود را صرف تولید «ظرفیت های جدید» که مسبوق به سابقه نبوده و تاکنون وجود نداشته نمود. همچنین باید از «ممنوع سازی»، «محدودسازی»، «خنثی سازی» خودداری نموده و تمرکز بیشتر بر «مصون سازی» باشد.
- در موقعیت «تهاجمی خفیف» به هیچ وجه نباید اطلاعات دریافتی «پس رویدادی»، «تقویم گرا» و متکی بر تحلیل باشد. اتکا بر مدل های کارآمد «پیش بینی» باید مبنای دریافت اطلاعات راهبردی باشد.
- در این موقعیت نباید به واسطه بی خبری از محیط دچار «غفلت و غافل گیری» شویم. «انفعال» ممنوع است. به جای «مقاومت در برابر تغییرات» باید «بر تغییرات تسلط» داشته باشیم.
- در این موقعیت قدرت فرهنگی باید قدرت غالب باشد و «قدرت اجتماعی»، «قدرت اقتصادی»، «قدرت نظامی» در مراتب بعدی قرار دارد.
- در این موقعیت توجه خاص به شناسایی، تربیت و سازمان دهی «سرمایه های انسانی روندساز و تأثیرگذار» اولویت دارد. «شایسته پروری» برای بیداری اسلامی بر «شایسته گزینی» برتری دارد.
- در این موقعیت بین الگوهای مدیریتی «مدیریت بحران»، «مدیریت تعارض»، «مدیریت محیط» باید به «مدیریت علائم کم سو» توجه نمود. یعنی این که به جای «فرصت سوزی»، «منتظر فرصت بودن»، «در جستجوی فرصت بودن»، باید «فرصت آفرینی و فرصت سازی» سرلوحه کارها باشد.

■ در این موقعیت باید در پی «علل غایی» بود. در حوزه تولیدات اجتماعی به جای «مدرسازی»، «هنجارسازی»، «رفتارسازی» باید به دنبال «فرهنگ‌سازی» باشیم.

- گام ششم تدوین راهبردها:

برای قرار گرفتن جمهوری اسلامی در مسیر و روند مطلوب بیداری اسلامی با توجه به موقعیت‌مان در ماتریس و زیر نظر داشتن روندهای دیگر سعی شد راهبردهایی که علاوه بر حفظ وضع موجود می‌تواند منجر به احیاء و تقویت بیداری اسلامی و ارتقاء موقعیت جمهوری اسلامی در هدایت بیداری اسلامی گردد ارائه شود. این راهبردها در چهار رویکرد اصلی شده است.

الف- رویکرد تهاجمی (SO): رویکرد اصلی با تمرکز بیشتر بر نقاط قوت و استفاده از فرصت‌ها

ب- رویکرد محافظه‌کارانه (SW): با تمرکز بر رفع ضعف‌ها و تقویت درونی جبهه خودی

ج- رویکرد تدافعی (WT): با تمرکز بیشتر بر دفع تهدید و کاهش ضعف‌ها

د- رویکرد رقابتی (TO): با تمرکز بیشتر بر کاهش تهدیدات با استفاده از فرصت‌های موجود

توضیح اینکه موقعیت مناسب در بیداری اسلامی ایجاب می‌کند که راهبرد اصلی تهاجمی باشد. طبیعتاً سایر راهبردها به‌عنوان راهبرد مکمل برای عدم غافلگیری و افزایش ضریب موفقیت مورد توجه قرار خواهد گرفت.

۴. نتیجه‌گیری

مخاطب اصلی انبیاء؛ مستضعفان و محرومان هستند و این یکی از مولفه‌های اصلی در موضوع بیداری اسلامی است. تعالیم الهی دارای تضاد ذاتی با استبداد، استکبار و استعمار هستند. در طول تاریخ مستضعفان (عام) و مسلمانان (خاص) تنها موتور محرک برای تحقق اهداف بعثت و مهدویت بوده‌اند. هدف نهائی، تشکیل امت واحده‌ی اسلامی و ایجاد تمدن اسلامی جدید بر پایه‌ی دین، عقلانیت، علم و اخلاق است. تأکید می‌شود؛ بیداری اسلامی یک رخداد تاریخی بدون پیشینه و آرمان نیست بلکه بیداری اسلامی باید بین دو کمان نبوت (خاتمیت) و مهدویت تحلیل شود. امروزه غالب یهودیان خود را منتظر ظهور میسح می‌دانند. همه ادیان وعده ظهور منجی را داده‌اند و این نقطه اشتراک بسیار مهم بین

تشیع با همه ادیان است. به عقیده متفکرین شیعه ظهور حضرت مسیح، حضرت خضر و حتی برخی از پیامبران بنی اسرائیل قبل از ظهور حضرت مهدی با استناد روایات تایید می‌شود و در حکومت جهانی حضرت مهدی، یهودیان و مسیحیان که با حضرت مسیح بیعت می‌کنند با ظهور حضرت با ایشان بیعت خواهند نمود کند.

روند مطلوب انقلاب اسلامی و بیداری اسلامی از نظر کیفیت، کمیت و ماهیت؛ تطبیق کامل با هم دارند. تعامل مستقیم با «عامه مسلمان و مستضعفان» بدون واسطه و بدون مطالبه اجر و مزد با دلسوزی هدایت‌گرانه شروط اصلی برای ورود صحیح به موضوع بیداری اسلامی است. این شروط سرالاسرار اصلی انقلاب و بیداری اسلامی است. جایگزینی گروه‌های سیاسی و جریانات یا سازمان‌های دولتی به جای عامه مردم به مفهوم فرو کاستن حرکت جهانی مستضعفان به یک جریان حزبی، صنفی و گروهی است. حماس، حزب‌الله، جهاد اسلامی، حشدالشعبی میوه‌های شیرین بیداری اسلامی و انقلاب اسلامی هستند که در جای خود از ارزش فوق‌العاده‌ای برخوردارند. ولی این دُرهای ارزشمند از اقیانوس عامه مسلمانان و مستضعفین استخراج شده است.

بیداری اسلامی محدود به یک مأموریت سازمانی و ملی نیست. بیداری اسلامی دارای ماهیت مردمی به وسعت همه مسلمانان و مستضعفین است. عامل اصلی نقص‌ها و شکست‌ها، حذف قدرت مردمی از معادلات است. بافهم درست از مأموریت انقلاب اسلامی (قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا) و تسهیل‌کنندگی دقیق و حساب‌شده برای نقش‌آفرینی ملت‌ها، می‌توان به بیداری اسلامی و جبهه مقاومت قدرت بخشید. سازماندهی بسیج ۸۰ میلیونی برای تحقق آرمان‌های انقلاب اسلامی شرط لازم برای موفقیت هر راهبردی در موضوع بیداری اسلامی است.

توضیح اینکه اعتبار سنجی راهبردها براساس روش میانگین رتبه‌ای توسط جامعه آماری انجام شد که راهبردهای ذیل گزینه مهمترین راهبردها از نظر جامعه آماری است.

مهم‌ترین راهبردهای جمهوری اسلامی ایران در قبال بیداری اسلامی چه باید باشد؟

(پاسخ سؤال اصلی)

توسعه پارادایم کربلا و فرهنگ عاشورا (هسته مرکزی نظریه مقاومت) در محیط اجتماعی مسلمانان و محرومان از طریق بومی‌سازی الگوی مردم‌سالاری دینی برای جوامع مختلف و سازمان‌دهی جریان‌های مردمی خصوصاً جوانان، زنان، نخبگان و گروه‌های مرجع در سطح جهان اسلام و بین‌الملل (راهبرد SO).

توسعه عملیاتی نظام الگوی اسلامی و جبهه مقاومت از تشیع به جهان اسلام و مستضعفین در حوزه‌های فرهنگی، سیاسی، اقتصادی و نظامی از طرق شبکه‌سازی، سازمان‌دهی و بسیج ظرفیت عامه مسلمانان و مستضعفین با تکیه بر فنون جنگ نامنظم سخت، نرم و غیرمتمرکز (راهبرد SO).

توسعه فناوری و ظرفیت فنی برای برخورداری از زیرساخت مستقل «اینترنت اسلامی» باهدف تعامل مستقیم و بدون واسطه با بدنه اجتماعی در داخل جبهه مقاومت، عموم مسلمانان و عموم محرومان برای شبکه‌سازی سرتاسری در سطح منطقه و بین‌الملل (راهبرد SO).

کادر سازی و تربیت رهبران محلی در سطح منطقه و بین‌الملل (بدون دخالت و گرایش ایرانی و شیعی) برای سازمان‌دهی توده‌ای مردم (راهبرد SO).

تبیین نظری و عملی پیرامون وحدت و یگانگی حکومت عدل جهانی و آرمان مهدویت بین عموم مسلمانان، مسیحیان و یهودیان و اینکه بیداری مسلمانان و محرومان شرط لازم برای آرمان مهدویت است (راهبرد SO).

ایجاد وحدت نظری و عملی بین مفتیان، علما، گروه‌های مرجع و مراکز دینی و فرهنگی پیرامون وجوب جهاد برای آرمان فلسطین در سطح خرد و بومی برای سازمان‌دهی ظرفیت عامه مسلمانان و مستضعفین علیه رژیم اشغالگر قدس و حکام سازش‌کار و خائن به اسلام (راهبرد SW).

توسعه تعاملات متنوع اجتماعی بین توده مردم در جبهه مقاومت با توده مسلمانان و محرومان در سطح جهان در تمامی ابعاد فردی و اجتماعی باهدف سازمان‌دهی و بسیج توده‌های مردمی (راهبرد SO).

تغییر، تعدیل یا اصلاح نگاه التقاطی، افراطی و تفریطی جریان‌ات فرقه‌گرا، تکفیری و افراطی شیعه و سنی از طریق همکاری و مشارکت حوزه‌های علمیه قم، نجف، مصطفی، الازهر، علما و نخبگان وحدت‌گرا با تکیه بر پتانسیل عامه مسلمانان برای طرد اجتماعی آن‌ها در محیط داخلی بیداری اسلامی (راهبرد SW).

تقویت روحیه خودباوری، استقلال‌خواهی، دین‌مداری، جهاد و مقاومت، کفرستیزی، استکبارستیزی، استعمارستیزی، استبدادستیزی در بین مسلمانان و محرومان بر محور نظام الگوی بومی مردم‌سالاری دینی و تلاش برای شکل‌گیری جنبش‌های نوین اسلامی و آزادی‌بخش (راهبرد SW).

سازمان‌دهی نهضت علمی در جهان اسلام و هم‌افزایی علمی دانشمندان اسلامی و برای رفع عقب‌ماندگی صنعتی، نظامی، درمانی و کاهش افسردگی و بی‌بصیرتی مفرط در جوامع اسلامی (راهبرد SW).

تبیین ناتوی فرهنگی و نقش مخرب صهیونیست بین‌الملل در مهندسی افکار عمومی مسلمانان با استفاده از فضای مجازی، اینترنت و شبکه‌های اجتماعی (راهبرد WT)
افشای عمق نفوذ، اشراف اطلاعاتی، نفوذ امنیتی و تسلط آمریکا، انگلیس و رژیم صهیونیستی بر حکام و دولت‌های سازش‌کار و شخصیت‌های سیاسی، فرهنگی، نظامی غرب‌گرا (راهبرد WT).

سعی شد نشان دهیم بیداری اسلامی یک واقعیت عینی در تاریخ اسلام، تاریخ معاصر و آینده خواهد بود. واقعیتی که از بطن اسلام و قرآن جوشیده و افتان‌وخیزان به سمت پیروزی قطعی تا تحقق آرمان مهدویت در حرکت است. بیداری اسلامی در جغرافیای مختلف در اشکال متنوعی ظاهر و در آینده نیز تبلور خواهد یافت.

پیشنهادها

برای استمرار و تعمیق پژوهش‌ها در این موضوع باید همه ابعاد، شاخصه‌ها و مؤلفه‌های روند مطلوب بیداری اسلامی به تفکیک برای هر منطقه و هر موقعیت مشخص و تبیین

شود. همچنین برای تعامل مستقیم، کاربردی و مؤثر بدنه اجتماعی انقلاب اسلامی و جبهه مقاومت با ملت‌های مسلمان و مستضعفین (بدون دخالت دولت‌ها و ساختارهای امنیتی) در جغرافیاهای مختلف نیازمند کشف راهکارهای دقیق و کاربردی مختص به هر منطقه و کشور هستیم لذا انجام تحقیقات وسیع، کاربردی و میدانی برای هر منطقه می‌تواند موضوع رساله و پژوهش باشد.

در انتها امیدوارم این پژوهش در تحقق آرمان‌های مقدس انقلاب اسلامی در قبال بیداری اسلامی مفید و مؤثر بوده باشد. آرمان مهدویت وعده قطعی الهی است لذا بیداری اسلامی یا احیای تمدن نوین اسلامی تا تحقق وعده الهی دائم در حال شدن خواهد بود.

فهرست منابع و مآخذ

الف. منابع فارسی

- امام خمینی (ره)، روح الله (۱۳۷۹). *صحیفه نور* - چاپ سوم. تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره).
- امام خامنه‌ای (مدظله العالی)، سیدعلی. مجموعه بیانات، قابل دسترسی در: www.khamenei.ir
- احمدوند، علی محمد (۱۳۸۹). *مروری بر مدل‌های انتخاب راهبرد و ارائه یک مدل پیشنهادی*. فصلنامه مدیریت فردا، دوره ۹، شماره ۲۳.
- آقاجانی؛ سعادت و متقی (۱۳۹۶). سناریوهای محیط امنیتی جمهوری اسلامی ایران و راهبردهای کنش فعال، فصلنامه امنیت ملی. سال هفتم، شماره ۲۵.
- بختیاری، تقی و کارگری، غفور (۱۳۹۸). *شناسایی فرصت‌ها و تهدیدات ناشی از بیداری اسلامی و اولویت‌بندی آن‌ها با تأکید بر گفتمان امام خامنه‌ای (مدظله)*، فصلنامه مطالعات دفاعی استراتژیک. سال هفدهم، شماره ۷۷.
- بولحسنی، خسرو؛ شفیعی، امیرشایان. عراقی، عبدالله (۱۳۹۷). تعیین میزان تأثیر فرصت‌ها و تهدیدات ناشی از بیداری اسلامی بر سیاست‌های دفاعی امنیتی ج.ا.ایران با تأکید بر آراء و اندیشه‌های حضرت امام خامنه‌ای، فصلنامه مطالعات دفاعی استراتژیک. سال شانزدهم، شماره ۷۲.
- خرمشاد، محمدباقر (۱۳۹۰). بازتاب‌های انقلاب اسلامی ایران. تهران: انتشارات سمت
- حسنی سعدی، حجر (۱۳۹۱). تبیین ارکان اصلی جنبش بیداری اسلامی از منظر مقام معظم رهبری و

تأثیر آن در شکل‌گیری تمدن اسلامی، مقالات برگزیده همایش نظریه بیداری اسلامی در اندیشه سیاسی حضرت آیت‌الله‌العظمی امام خمینی(ره) و مقام معظم رهبری (مدظله). تهران: نشر نهضت نرم‌افزاری

- دهقانی فیروزآبادی، سید جلال(۱۳۸۸). سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران. تهران: انتشارات سمت
- رشید، غلامعلی؛ زنجانی، داود؛ سعادت‌راد، علیرضا و حسن‌نژاد، شهرام(۱۳۹۶). تدوین راهبردهای دفاع همه‌جانبه در حوزه جنگ آینده، فصلنامه مطالعات دفاعی راهبردی. سال پانزدهم، شماره ۶۸
- قادری‌کنگاور، روح‌الله(۱۳۹۴). نظریه مقاومت و نظریه‌های غربی روابط بین‌الملل. تهران: نشر مخاطب
- قدسی، امیر(۱۳۹۷). نظام ژئوپلیتیکی غرب آسیا و نظم مطلوب منطقه‌ای جمهوری اسلامی ایران. فصلنامه مطالعات دفاعی راهبردی. سال شانزدهم. شماره ۷۲
- کچویان، حسین(۱۳۹۱). انقلاب اسلامی ایران و انفتاح تاریخ. تهران: انتشارات سوره مهر
- محجوب، متین(۱۳۹۱). پیکربندی دیدگاه‌های مقام معظم رهبری (مدظله) درباره بیداری اسلامی بر پایه انگاره‌های فلسفه تاریخ، مندرج در مقالات برگزیده همایش نظریه بیداری اسلامی در اندیشه سیاسی حضرت آیت‌الله‌العظمی امام خمینی (قدس سره‌الشریف) و مقام معظم رهبری (مدظله)، تهران: نشر نهضت نرم‌افزاری
- مرادی، سالار؛ کواکبیان، مصطفی و فلاحت پیشه، حشمت‌الله(۱۳۹۶). فراتحلیل مطالعات اعتماد سیاسی در ایران پس از انقلاب اسلامی، فصلنامه پژوهشنامه انقلاب اسلامی. سال هفتم، شماره ۲۴
- منصوری لاریجانی، اسماعیل(۱۴۰۰). ترجمه و شرح منازل السائرین خواجه عبدالله انصاری. قم: بوستان کتاب
- نجفی، موسی(۱۳۹۱). نظریه بیداری اسلامی بر اساس اندیشه سیاسی مقام معظم رهبری، فصلنامه مطالعات انقلاب اسلامی. سال نهم، شماره ۲۸
- اقبال، حدیث(۱۳۹۳). الگوی ایرانی مردم‌سالاری اسلامی؛ ظرفیت‌ها و چالش‌ها با نگاه به بیداری اسلامی. رساله دکتری، تهران: دانشگاه علامه طباطبایی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی
- پرویزی، محمدمهدی(۱۴۰۰). تحلیل روند مطلوب جمهوری اسلامی در بیداری اسلامی و ارائه راهبردهای مناسب. رساله دکتری، تهران: دانشگاه عالی دفاع ملی،
- پور قیومی، ایوب(۱۳۹۲). راهبردهای تحقق خاورمیانه اسلامی با تأکید بر بیداری اسلامی. رساله دکتری، تهران: دانشگاه دفاع ملی، دانشکده امنیت ملی
- حاجی‌سیاری، مهدی(۱۳۹۷). آینده‌پژوهی بیداری اسلامی در تونس و راهبردهای پیشرو. رساله دکتری، تهران: دانشگاه دفاع ملی

- حجازی، شهاب‌الدین (۱۳۹۷). آینده‌پژوهی بیداری اسلامی آسیای میانه. رساله دکتری، تهران: دانشگاه دفاع ملی
- شریفی، شهاب (۱۳۹۵). تدوین راهبردهای دفاعی - امنیت ج.ا.ایران در منطقه آسیای جنوب غربی با رویکرد جبهه مقاومت و گسترش بیداری اسلامی. رساله دکتری، تهران: دانشگاه دفاع ملی
- عبدالله‌خانی، علی (۱۳۸۸). طراحی الگوی امنیت منطقه‌ای برای محیط خاورمیانه متناسب با رویکرد ج.ا.ا. تأکید بر چالش‌های امنیتی آن. رساله دکتری، تهران: دانشگاه دفاع ملی، دانشکده امنیت ملی
- عبدالملکی، هادی (۱۳۹۷). طراحی الگوی راهبردی موفقیت‌گفتمان بسیج در حفظ و تداوم بیداری اسلامی. رساله دکتری، تهران: دانشگاه دفاع ملی
- عراقی، غلامرضا. (۱۳۹۴). فرصت‌ها و چالش‌های صدور انقلاب اسلامی و راهبردهای ارتقاء آن در عصر بیداری اسلامی. قم: دانشگاه باقرالعلوم (علیه‌السلام)، دانشکده معارف، فلسفه و کلام اسلامی
- علیزاده‌موسوی، سیدمهدی (۱۳۹۳). نقد و بررسی تأثیرات سلفی‌گری بر بیداری اسلامی و راهکارهای ج.ا.ایران. رساله دکتری، قم: دانشگاه باقرالعلوم (علیه‌السلام)، دانشکده تاریخ و مطالعات سیاسی
- کیانی، وحید (۱۳۸۲). وحدت ژئوپلیتیک جهان اسلام با تأکید بر جنوب غربی آسیا و آثار آن بر امنیت ملی ج.ا.ایران. رساله دکتری، تهران: دانشگاه دفاع ملی
- محمدی، سعید (۱۳۹۷). تأثیر بیداری اسلامی بر انسجام اسلامی و امنیت جمهوری اسلامی ایران. رساله دکتری، تهران: دانشگاه دفاع ملی
- مرادپور دهنوی، امیرحسین (۱۳۹۷). بررسی زمینه‌ها و عوامل سیاسی - اجتماعی ناکامی بیداری اسلامی در مصر و راهبردهای جمهوری اسلامی ایران در مواجهه با آن. رساله دکتری، قم: دانشگاه باقرالعلوم (علیه‌السلام)، دانشکده تاریخ و مطالعات سیاسی
- میرخلیلی، سیدعلی‌اصغر (۱۳۹۶). گونه‌شناسی راهبردهای آمریکا در مواجهه با بیداری اسلامی و مقایسه آن با راهبرد آمریکا در مقابله با پیروزی انقلاب اسلامی ایران. رساله دکتری، قم: دانشگاه معارف اسلامی قم، دانشکده تاریخ و مطالعات سیاسی